

KOZAM STROGO PREPOVEDANO PLEZATI NA SUHI ZID

Besedilo: Jože Jerman-Jeri

Saj je vseeno, iz katere smeri pridemo, ljubljanske ali kopske, morda tudi goriške, slej ko prej nas prevzame Kras s svojo lepoto. Potem ko ga spoznamo, pa smo nad njim še bolj navdušeni. In ko smo tako navdušeni, ga želimo še bolj spoznati.

Kras se nam začne počasi odpirati, še bolj počasi odkriva svoje skrivnosti, ki so stare ne nekaj sto, ampak nekaj tisoč let, in segajo vse v čas, ko so v starem Egiptu gradili piramide, na Krasu pa suhi obrambni zid pa pastirske hiške in še kaj, kar pa je danes malo ohranjeno in še manj znano. Samo dva primera. Ko sem sinu študentu omenil, da bom pisal tudi o Japodih, je vprašal, »Kdo pa so to?« In ko sem zadnjič poročal za najstarejši slovenski portal, za Ljubljanske novice, sem pisal o Krasu. Članek je prebralo točno 1340 bralcev. A ko sem dan pozneje napisal članek o tem, kakšna vse bo nova letališka zgradba na letališču Brnik, ga je prebralo reci in piši 120.000 bralcev. Koga sploh zanima zgodovina?

Razdrto je imelo kar sedemnajst gostiln

Pa si izberimo najprej ljubljansko smer. Pustimo Postojno, ki jo skoraj vsi poznamo, nekaj manj je tistih, ki poznajo od avtoceste nekoliko odstranjeni Predjamski grad, ki je dokazano najstarejši jamski grad na svetu in je kot takšen tudi v Guinnessovi knjigi svetovnih rekordov. Zgrajen je bil leta 1202, fasado so uredili leta 1580. Imel je, pomislite, celo zunanje stranišče, ki je postalo tudi grobnica Erazma Predjamskega. Ta je, potem ko je v dvoboju ubil grofa Pappenheima, maršala cesarskega habsburškega sodišča, zbežal na Predjamski grad. Seveda ga je cesar Friderik III. oblegal, pa mu je Erazem kazal fige in mu čez okno metal sveže dozorgjene vipavske češnje. Bilo je v 80. letih 15. stoletja. Če ne bi bilo prodanega služabnika, ki je na stranišče namestil svečo in s tem pokazal, kje se bo nahajal Erazem Predjamski, ki so ga

Debela griža na severozahodnem robu vasi Volčji Grad je ostalina mogočnega utrjenega ravninskega gradišča iz bronaste in železne dobe.

potem ubili s topovsko kroglo, kdo ve, koliko časa bi cesarju še osle kazal. Drugi zanimiv, pa vendar malo znan, je kraj Razdrto, ki se je nekoč imenoval Preval ali Prevuach. Tam se svet prevesi iz ene doline v drugo, čezenj je peljala rimska cesta, ki je bila varovana z zidom, ki je segal vse tja do Reke ali Trsta. Marsikje v Sloveniji so še danes dobro ohranjeni ostanki tega zidu, ki naj bi varoval pred vpadi barbarskih plemen, pred Ogri, Avari in Turki in

kdo ve, kom še. Toda bolj kot daljna zgodovina je kraj zaznamovalo obdobje furmanov, saj je imelo Razdrto takrat kar 17 gostiln in nekaj hotelov. V času Italije je bilo samo še 5 gostiln, dve trgovini, imeli so celo zdravnika in zobozdravnika ter taksista in v kraju so uživali bogati Tržičani. Danes avtomobilske kolone drvijo proti Kopru ali proti Vipavi, v Razdrtem pa se ustavijo le še hribolazci na Nanos, najvišjo kraško planoto.

Prodani služabnik je na stranišče namestil svečo in s tem pokazal, kje je Erazem Predjamski, ki so ga potem ubili s topovsko kroglo.

Lipica in bela ograja

Smer Sežana. In tam spet razpotje. Levo proti Lipici, ki se »trudi« s svojo čredo plemenitih lipicanskih konj. In zakaj je »trudi« v narekovaju? Ni dolgo tega, ko je Zavod Lipica dobil novo direktorico. Stari direktor, poln načrtov, kako bo obudil zanimanje za to kraško znamenitost, je ali težko vzdržal ali pa so ga zamenjali samo po nekaj mesecih dela. Še malo in seznam direktorjev, ki so vodili ali pa še vodijo Lipico, bo kmalu daljši od seznama plemenitih konj, ki so v okras obnovljenemu hotelu, ki ima pročelje preprejeno z belimi drogovi, ki naj bi spominjali na belo ograjo, ki preprečuje galopirajoči čredi odhod, kdo ve kam. Seveda, ograja je znamenitost Lipice. Vsaj tako so si mislili arhitekti, ki so obnavljali stari hotel.

No, ko se vrnemo proti Sežani, se lahko ustavimo tudi v gostilni Muha, ki naj bi bila po nekaterih podatkih najstarejša slovenska gostilna in ki jo ima v lasti Andrej Muha, ta predstavlja že deseto družinsko generacijo gostilne Muha.

Brinjevka na Kras leti

Potem pa v smeri Gorice ali Vipave, kakor vam je ljubše. Najprej v vas Tomaj, ki leži na južnem pobočju griča Tabor, ob cesti Sežana–Nova Gorica. To je tipična kraška vasica, ki kar diha od svežine in se blešči od sveže prebeljenih hiš. Tu je bil doma Srečko Kosovel, rojen leta 1904, umrl že leta 1926. Kratka zgodnica. Srečko Kosovel je bil pesnik, ki ni rad dolgovezil, zato smo ga posebej radi imeli koprski gimnazijci. Profesorica slovenskega jezika je nekega lepega morskega dne naročila: »Do konca tedna se mora vsak naučiti eno od Kosovelovih pesmi.« Na srečo ni povedala, katero se morajo naučiti. Pa je bil vprašan prvi in je začel: »V jesenski tihi čas prileti brinjevka na Kras.« Potem je bilo še nekaj vrstic in Kosovel je Balado zaključil: »Strel v tišino, droben curek krvi in brinjevka obleži, obleži.« Potem je bil vprašan drugi, ki je začel: »V jesenski tihi čas ...« Ko je dvajseti začel z Brinjevko, je bila profesorica tiho. In ker takrat še niso poznali Kosovelovih Integralov, v katerih ima še krajše pesmi, so se vsi, kar med odmorom, naučili Brinjevko.

540 let že po Lipici galopirajo Lipicanci. Obnovljen hotel ima pročelje preprejeno z belimi drogovi, ki naj bi spominjali na belo ograjo, ki preprečuje galopirajoči čredi odhod, kdo ve kam.

V Tomaju je sredi vasi bila že v 11. stoletju cerkev, zdaj je na njenem mestu sodobna cerkev Sv. Petra in Pavla.

Kraševci najbolje vedo, kako se streže pršutu.

